

VÝSKYT KORMORÁNA MALÉHO (*PHALACROCORAX PYGMAEUS* PALLAS 1773) NA SLOVENSKOM ÚSEKU DUNAJA

Pavel Kovačovský, Ivo Rychlík, Branislav Molnár¹,
Katedra psychológie, Filozofická fakulta UK, Gondova 2, 818 01 Bratislava,
¹Vodohospodárska výstavba š.p., Karloveská 2, 840 00 Bratislava

Abstrakt: Kovačovský, P., Rychlík, I., Molnár, B., 1997: Výskyt kormorána malého (*Phalacrocorax pygmaeus* Pallas 1773) na slovenskom úseku Dunaja. *Acta Environmentalica Universitatis Comenianae* (Bratislava), Vol. 9

V zime a začiatkom jari 1996 od 20. januára do 21. apríla 5 kormoránov malých (4 ad., 1 imm.) bolo pravidelne pozorovaných na Dunaji pod Bratislavou na začiatku vodnej zdrže Hrušov. Kormorány malé boli v uvedenom období stabilne pozorované na niektorom z piatich stanovišť v okruhu 4 kilometrov.

Kľúčové slová: Kormorán malý, zimovanie, VD Gabčíkovo

Úvod

V poslednom období vzácné kormorány malé prenikajú z juhovýchodnej Európy, kde sa nachádzajú izolované hniezdne kolónie na severozápad Európy a aj na Slovensko. Koncom osemdesiatych a začiatkom deväťdesiatych rokov boli uskutočnené eko-etologické pozorovania zimujúcich kormoránov malých na nocoviskách, miestach získavania potravy a odpočinku, na Dunaji v Dolnom Rakúsku (Straka 1989, 1990). V poslednom období na východnom Slovensku zaznamenal výskyt jedného exemplára v roku 1990 Mošanský (1992) a v roku 1992 na tej istej lokalite bol zaznamenaný výskyt a zahniezdenie jedného páru kormoránov malých (Danko 1994). V zime a začiatkom jari 1996 bol zaznamenaný štyri mesiace trvajúci výskyt 5 ex. kormoránov malých v relatívne presne ohraničenej oblasti na Dunaji pod Bratislavou.

Charakteristika územia

Výstavba a sprevádzkovanie VDG priamo ovplyvnilo hydrologický režim Dunaja a charakter toku, hladinu spodných vôd a aj okolitú krajinu. Tok rieky nad prehradením sa spomalil a vodná hladina je stabilne vyššia v porovnaní s obdobím pred sprevádzkovaním VD Gabčíkovo. Tieto zmeny spôsobili, že skupiny hustých porastov topoľov a vrb rastúcich predtým na brehoch rieky sa v súčasnosti nachádzajú vo vode. Podobné zmeny nastali na úseku starého toku Dunaja pod prehradením pri obci Čunovo na rkm 1851.75 až 1843. Prvotné zníženie hladiny po prehradení toku v roku 1992, spôsobilo v tomto úseku obnaženie širokých pásov pôvodného dna rieky, ktoré v priebehu troch rokov rýchle zarástli hustými porastmi vrb, topoľov a rôznych krovin. V dôsledku výstavby zemnej prehrádzky na rkm 1843 v roku

1995 sa hladina v uvedenom úseku opätovne zdvihla, tok sa spomalil a husté porasty vrbín boli zaliaté vodou. Podobné zmeny nastali aj na niekoľkých úsekoch v hornej časti vodnej zdrže Hrušov po jej napustení. V úseku nad prehradením je tesne pozdĺž brehu situovaná cestná asfaltová komunikácia.

Metódy

Kormorány malé sme na uvedených lokalitách sledovali v rámci pravidelného monitoringu uskutočňovaného v danej oblasti už tretí rok, ako aj ďalších pozorovaní zameraných len na tento druh. Pozorovania sme uskutočňovali pomocou ďalekohľadov so zväčšením 7x50, 12x40 a monokuláru 15-60x60. Celkove sme uskutočnili 26 pozorovaní počas 17 dní v období od 20. januára do 21. apríla 1996 v dopoludňajších aj odpoľudňajších hodinách.

Výsledky a diskusia

Prvé pozorovanie kormorána malého na Dunaji pod Bratislavou bolo uskutočnené Molnárom 20. januára 1996. V zime a začiatkom jari 1996 sme pravidelne pozorovali 1-5 (4 ad., 1 imm.) exemplárov kormoránov malých.

Z pohľadu priestorovej distribúcie v sledovanej časti Dunaja bol výskyt kormoránov malých na jednotlivých stanovištiach nasledovný: stanovište č. 1 rkm 1858, 16 krát, č. 2 ústie Jaroveckého ramena 2 krát, č. 3 ústie Kopáčskeho ramena 2 krát, č. 4 horná časť zdrže 4 krát, č. 5 rkm 1856, 1 krát, č. 6 rkm 1847 starého toku Dunaja pod prehradením v Čuňove 1 krát (Obr. 1, Tab. 1). Získané údaje o priestorovom a časovom výskyte kormoránov malých indikujú, že vtáky sa počas sledovaného obdobia nevzdďaľovali od miesta najčastejšieho výskytu na rkm 1858 na vzdialenosť väčšiu ako 2 km. Tento údaj je zhodný s údajmi o výskyte kormoránov malých na Dunaji v Rakúsku (Straka 1989, 1990). Jedinou výnimkou bolo pozorovanie 21. apríla na rkm 1847 na starom toku Dunaja. Premiestnenie kormoránov malých zo stanovišťa č. 1 na rkm 1858 na stanovište č. 6 na rkm 1847 bolo zapríčinené výrazným nárastom intenzity vyrušovania spôsobeného zvýšeným výskytom ľudí a automobilov začiatkom jarného obdobia na cestnej komunikácii situovanej tesne pozdĺž brehu rieky.

Na všetkých stanovištiach kde boli kormorány malé pozorované sa vyskytovali skupiny hustých porastov vrb a topoľov rastúcich priamo z vody. Kormorány malé sú svojím spôsobom života a etologickými prejavmi viazané na takéto typy biotopov. Spôsob lovu, odpočinku a nocovania je veľmi odlišný od kormoránov veľkých a veľmi tesne súvisí s charakteristickým typom stanovišťa. Kormorány malé odpočívajú a nocujú v nie príliš vysokých hustých vrbínach kde sú veľmi ťažko pozorovateľné. Pri love sa priamo z týchto vrbín veľmi nenápadne spúšťajú do vody na lov. Z vody vyliezajú na pomerne tenké stromy opäť veľmi opatrne a nenápadne. Iba v jednom prípade sme videli zosadnúť kormorána malého do stredu toku Dunaja a aj to po náhlom vyrušení. Ak lovili mimo tesnej blízkosti vrbín, vždy to bolo blízko brehov. Po vyrušení neodlietali z uvedenej oblasti výskytu o priemere 4 km. Väčšinou sa premiestnili na jedno z piatich stanovišť v tomto okruhu, alebo sa po krátkej chvíli vrátili späť na miesto odkiaľ vyleteli.

Dlhodobejší výskyt kormoránov malých na Dunaji pod Bratislavou je príkladom toho, ako v dôsledku zásahov do krajiny (zmenený hydrologický režim, vytvorenie nových vodných plôch, zmenená konfigurácia brehov a i.) môžu vzniknúť nové podmienky umožňujúce aj druhom s pomerne úzkou ekologickou valenciou výskyt v oblasti, kde boli predtým vzácné resp. vôbec neboli pozorované (Hudec, Černý 1972).

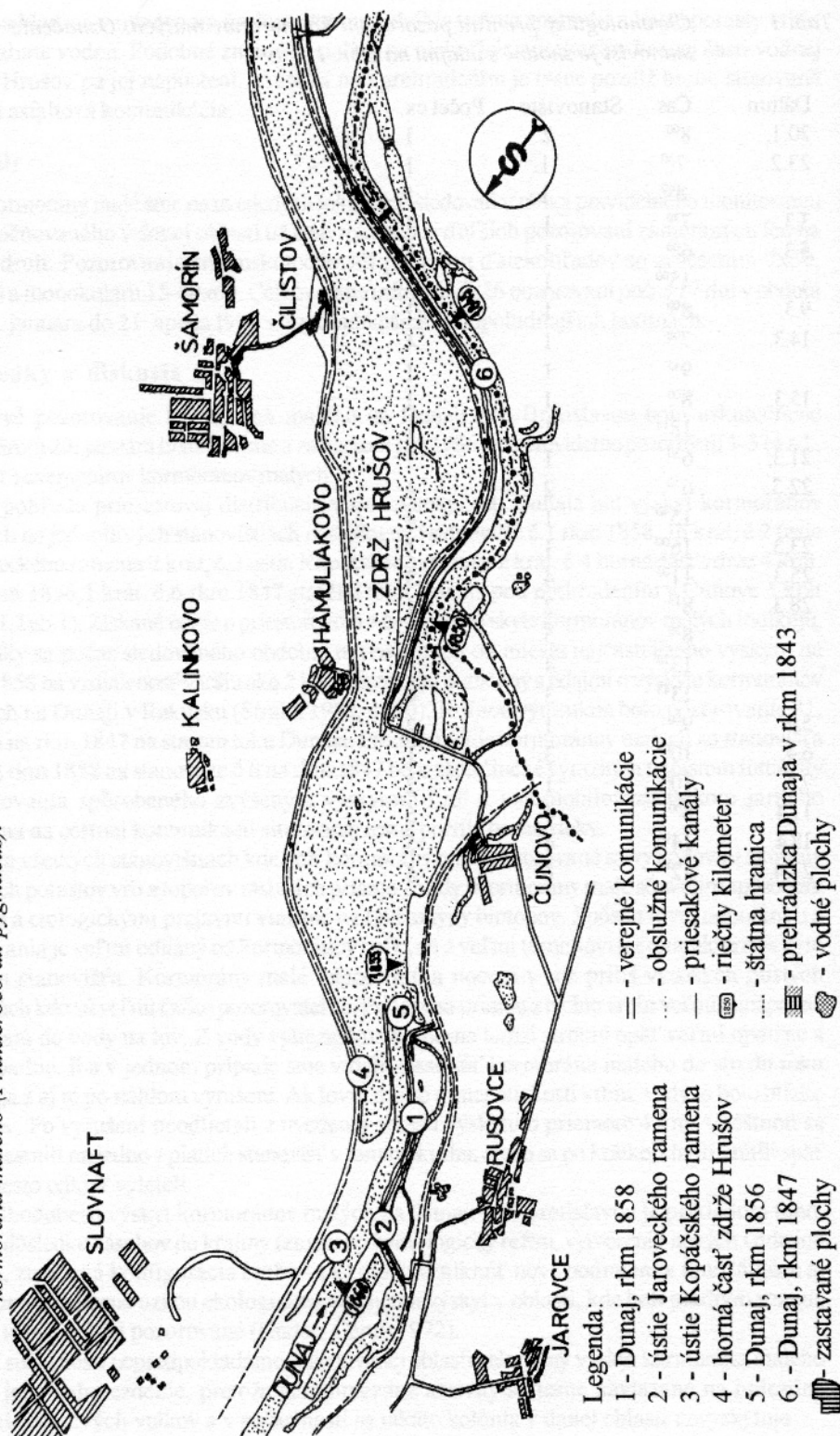
V súčasnosti nepredpokladáme v sledovanej oblasti celoročný výskyt kormorána malého resp. jeho zahniezdenie, pretože jeho hniezdne aktivity sú tesne naviazané na hniezdne kolónie brodivých vtákov a v súčasnosti sa takáto kolónia v danej oblasti nevyskytuje.

Tab. 1

Chronologický prehľad pozorovaní kormoránov malých. Označenie stanovišť je zhodné s údajmi na Obr. 1.

Dátum	Čas	Stanovište	Počet ex.
20.1.	8 ⁰⁰	2	1
23.2.	7 ³⁰	1	1
	8 ⁴⁰	1	1
3.3.	7 ³⁰	1	1
5.3.	6 ⁰⁰	1	1
	15 ⁰⁰	1	2
9.3.	8 ⁰⁰	1	1
14.3.	7 ⁰⁰	1	4
	9 ⁴⁵	1	1
15.3.	8 ⁰⁰	1	1
	18 ¹⁵	1	1
21.3.	6 ³⁰	1	1
22.3.	6 ³⁰	2	1
	15 ⁴⁰	1	4
23.3.	16 ⁰⁰	1	1
25.3.	11 ⁰⁰	4	3
28.3.	8 ¹⁵	2	1
	8 ³⁰	5	4
	13 ²⁰	4	1
	13 ⁴⁵	3	4
5.4.	9 ⁰⁰	1	2
6.4.	10 ⁰⁰	3	1
7.4.	10 ⁰⁰	1	2
11.4.	8 ⁰⁰	4	5
18.4.	14 ⁰⁰	4	5
21.4.	12 ⁰⁰	6	4

Obr. 1 Situačný plán skúmaného územia s vyznačenými lokalitami pozorovania kormorána malého (*Phalacrocorax pygmaeus*).

Súhrn

Výskyt kormoránov malých v strednej Európe vrátane Slovenska bol aj podľa starších údajov veľmi vzácny. Boli to prevažne jednorazové pozorovania jednotlivých exemplárov obvykle v zimnom období. Z popisu miest pozorovaní je zrejmä ich charakteristická podobnosť, čo je dokladom špecifických nárokov na životné prostredie kormoránov malých aj v mimo hniezdnom období. Prvé pozorovanie výskytu piatich kormoránov malých na Dunaji pod Bratislavou v období od 20. januára do 21. apríla 1996, podľa našich pozorovaní súvisí s environmentálnymi zmenami v danej oblasti v dôsledku výstavby vodného diela Gabčíkovo. Zmenený hydrologický režim Dunaja, zmenená konfigurácia brehov rieky a vznik nových vodných plôch napojených priamo na rieku resp. v jej tesnom okolí vytvorili vhodné životné podmienky pre kormorány malé v tejto oblasti. Na základe našich pozorovaní ako aj údajov iných autorov je zrejmé, že aj etologické prejavy kormoránov malých sú špecifickým prispôbením k životu na charakteristických biotopoch. Kormorány malé sa v sledovanom období pravidelne vyskytovali na území, ktorého rozsah bol maximálne 4 km čo je tiež dokladom atraktívnosti danej lokality pre tento druh. V zimnom období 1986/87 predpokladáme opätovne výskyt kormoránov malých na sledovanej lokalite, avšak nepredpokladáme zahniezdenie tohto druhu.

Summary

THE OCCURRENCE OF PYGMY CORMORANT (*PHALACROCORAX PYGMAEUS*) IN THE SLOVAK SECTION OF THE DANUBE

As it follows also from older data, the occurrence of Pygmy Cormorant in Central Europe, including Slovakia, was very rare. Individual birds were observed on single occasions mainly, usually in winter period. Descriptions of localities where they were observed reveal their evident characteristic similarity, which documents the specific demands of this species as to the life environment, even out of the nesting period. The first observed occurrence of five Pygmy Cormorant on the Danube below Bratislava, in the period from January 20th till April 21st, 1996 may, by our opinion, be due to environmental changes in the area, caused by the Gabčíkovo water-project construction. The changed hydrological regime of the Danube, the changed configuration of the river banks, and the newly formed water-surfaces, either directly attached to the river or in its close neighbourhood, have given rise to the living conditions suitable for this species. On the basis of our observations, as well as the data of other authors, it is evident that even the ethological manifestations of Pygmy Cormorant reflect the specific adjustment to the life in characteristic biotopes. The cormorants observed in the above period regularly occurred in the territory of maximum 4 kms in range, which proves the attractiveness of the locality for this species. In winter period 1986/87 repeated occurrence of *Phalacrocorax Pygmaeus* in the above locality is expected, however, with the exclusion of nesting.

Literatúra:

- Danko, Š., 1994: Occurrence and Nesting of Pygmy Cormorant (*Phalacrocorax pygmaeus*) in the Slovak Republic and in neighbouring countries. *Aquila* 101: 53-64.
- Hudec, K., Černý, W., et al., 1972: Fauna ČSSR, Ptáci 1. Academia, Praha, 540 pp.
- Mošanský, A., 1992: Kormorán malý, *Phalacrocorax pygmaeus* na východnom Slovensku. Zbor. Východoslov. múz., Prír. vedy 32-33: 37-41.
- Straka, U., 1988: Zwergscharben (*Phalacrocorax pygmaeus*) als Wintergäste an der Donau in Niederösterreich. *Egretta* 32: 77-79.
- Straka, U., 1990: Beobachtungen an überwinternden Zwergscharben (*Phalacrocorax pygmaeus*) an der niederösterreichischen Donau im Winter 1989/90. *Egretta* 33: 77-85.

Recenzenti:

Doc. Ing. Aladár Randík, DrSc., Bohúňova 32, 811 04 Bratislava

RNDr. Alžbeta Darolová, CSc., Ústav zoológie SAV, Dúbravská cesta 9, 842 16 Bratislava